

Zilver en zilversmeden uit het Markiezaat van Bergen op Zoom

Nieuwsbrief 4; mei 2015

- Het belangrijkste nieuws : Als eerste heeft de **Mastboom-Brosens Stichting** een aanzienlijk bedrag beschikbaar gesteld voor ons Project. Daarmee wordt zij de hoofdsponsor. De Mastboom-Brosens Stichting zet zich onder meer in voor de bevordering van de wetenschappelijke beoefening van de regionale geschiedenis van en voor behoud van cultureel erfgoed in West-Brabant. Wij zijn buitengewoon gelukkig met deze bijdrage. Het bewijst dat de regio West Brabant onze inspanningen zeer waardeert.

Wij hopen natuurlijk nog op meer bijdragen, en die zijn ook noodzakelijk. Maar dit eerste schaap over de Dam is belangrijk.

- Ten tweede kan ik u melden dat onze Stichting “Bergen op Zilver” de **Culturele ANBI Status** heeft gekregen. Vanaf 1 januari 2012 geldt voor donateurs van culturele ANBI's een extra giftenaftrek. **Particulieren mogen in de aangifte inkomstenbelasting 1,25 keer het bedrag van de gift aftrekken. Ondernemingen die onder de vennootschapsbelasting vallen, mogen 1,5 keer het bedrag van de gift aftrekken in de aangifte vennootschapsbelasting.** Wees er van verzekerd dat uw giften buitengewoon gewaardeerd zijn!

In cursief: voorbeelden van voorwerpen die recent weer “boven water” gekomen zijn.

*Dit gouden snuifdoosje, maten 9x 5x2 cm, gaf koning Lodewijk Napoleon, op 30/4/1809, aan de Steenbergse kapelaan, omdat die zolang had moeten wachten voordat de koning arriveerde.
Niet hier gemaakt, wel behorend tot de geschiedenis van ons gebied.*

- Ook onze website is in de lucht. Er moet nog veel ingevuld worden, maar het begin is er: www.bergenopzilver.nl Hier kunt u ook vorige Nieuwsbrieven vinden.
U kende als onze Facebook pagina: www.facebook.com/BergenopZilver

- Mooie resultaten archiefonderzoek:

De werkgroep archiefonderzoek bestaat uit Marianne de Hoogh-Andriessen, Conja van der Meulen, Jim Joosten en Cees Vanwesenbeeck. Zij hebben een berg aan materiaal boven water gehaald, niet alleen over zilver- en goudsmeden uit Bergen op Zoom maar ook van interessante smeden uit Zevenbergen, Willemstad, Oudenbosch, Steenberg en Oud Gastel. Behalve de archieven van de stads- en dorpsbesturen zijn stukken uit de kerkelijke archieven, van de notarissen en van particuliere archieven bekeken. Er is zelfs onderzoek gedaan in het archief van de heren van Zevenbergen dat in het Rijksarchief in Brussel wordt bewaard.

Dankzij hulp van andere onderzoekers zijn ook interessante gegevens tevoorschijn gekomen over familieverbanden, familiewapens en plekken waar de smeden werkten en woonden. Het onderzoek in de archieven is overigens nog niet afgerond. Omdat er nog steeds mooie zilverstukken worden gevonden wordt hiervoor nog aanvullend onderzoek gedaan. En er komen nog steeds nieuwe namen van zilversmeden bij. **De stand van begin mei staat op 347 zilversmeden, waarvan er 39 afkomstig zijn uit West-Brabant.**

Een vork van J.J. Kerkhoff, uit 1810.

In de periode van het koninkrijk Holland was dit boompje het stadskeur van Bergen op Zoom

- De tentoonstelling: **een echte beleving voor een groot publiek**

Wie wil er een mooie en boeiende tentoonstelling zien over zilver en goud uit een regio die daar tot op heden niet bekend om staat? Met deze tentoonstelling mikken we op een groot publiek dat niet alleen geïnteresseerd is in zilver uit West-Brabant, maar vooral ook de achtergronden en de verhalen wil kennen. We gaan een tentoonstelling maken die door de vorm, door de inhoud en door de verhalen aansprekend zal zijn voor jong en oud. We zullen de zilverexperts natuurlijk ook bedienen door de context van de makers goed in beeld te brengen. Maar we benaderen vooral de bezoekers die belangstelling hebben voor de geschiedenis van stad en streek.

De werkgroep tentoonstelling onder leiding van Mireille Franken, bestaat uit Claartje Rijkers (educatie), Sophie de Ripainse (pr en communicatie), Daphne Valentijn (kunsthistorisch onderzoek), Kenny de Vilder (digitale toepassingen en nieuwe media) en Cees Vanwesenbeeck (gastconservator). Het globale concept van de tentoonstelling is klaar; de kern wordt opgesteld in de expositieruimten in de tuinzalen, waarna de bezoeker geleid wordt door de vaste opstelling van het Markiezenhof waar in de context van de bestaande onderdelen verhalen met en over zilver worden toegevoegd. De

bezoeker krijgt daarmee niet alleen een zilverexpositie, maar ook het verband van de producten met de regionale geschiedenis voorgeschoteld.

Op dit moment worden er een aantal verhaallijnen uitgewerkt. De tentoonstelling zal een beleving worden voor de bezoeker die aan de hand van interessante verhalen meer te weten komt over een interessant ambacht en een mooi product. We maken hierbij gebruik van verschillende digitale technieken en animaties. Niet zomaar een saaie tentoonstelling dus, maar een echte beleving. Een van de verhaallijnen gaat over zilver met een verhaal. Veel inwoners van de streek hebben zilver in huis met een bijzonder verhaal. Dat kan een verhaal zijn over een erfenis, een bijzondere prestatie van iemand uit de familie of een prachtig opgegraven stuk. Ook als zo'n stuk niet in West-Brabant gemaakt is kan het toch een plek op de tentoonstelling krijgen mits de bruikleengever bereid is het boeiende verhaal voor de camera te vertellen. Het stuk wordt dan met het verhaal in de expositie getoond. **U kunt zich hiervoor al aanmelden via het emailadres van de stichting Bozilver: info@bergenopzilver.nl**

*Deze vork is vooral van belang vanwege het meesterteken:
Hoe heette de "meester van de naar links kijkende eend"??
We hebben nogal wat van deze meester. Eind 18de eeuw.*

- Ontwikkelingen rond het boek:

Zoals de werkgroep *Bergen op Zilver* zich nu intensief bezighoudt met Bergse zilvermerken, zo boog Jeanette Houwing zich een kleine tachtig jaar geleden over Bredase zilvermerken. Het onderzoeksgebied komt in vele opzichten overeen; in beide gevallen is er sprake van pionierswerk. Mejuffrouw Jeanette Houwing (1887-1976), de eerste conservatrice van het Museum van Oudheden in Breda, nam het zilverwerk in het voorjaar van 1938 ter hand. Zij toog gewapend met loep, pen en papier aan het werk: *'Ik heb Bredase zilvermerken nu echt als studie ondernomen, al duurt het een paar jaar - het is onontgonnen terrein'*.

De overeenkomsten tussen het Bergse en Bredase merkenonderzoek betreffen allereerst de stadskeur. Bijna altijd is de stadskeur afgeleid van het stadswapen. Verwarrend is dat in Nederland enkele stadskeuren/stadswapens veel op elkaar lijken. Het is dan zaak te letten op details. Complicerend is dat opeenvolgende stadskeuren altijd weer iets verschillen. Dat treffen we aan in Bergen op Zoom en Breda. In beide steden zijn schuinkruisjes (andreaskruisjes) aangebracht. Het zijn in beide gevallen drie kruisjes, die bovendien dezelfde plaatsen innemen. Gelukkig kenmerkt het wapen van Bergen op Zoom zich door een extraatje: onder de kruisjes prijkt een bergje, dat uiteraard verwijst naar de stadsnaam.

Mejuffrouw Houwing was wel degelijk gewezen op dit verschil. Niemand minder dan de in Bloemendaal wonende merkenexpert Elias Voet (1868-1940) had het haar omstandig uitgelegd: *'Breda heeft 3 gekantelde kruisjes zonder meer. Bergen op Zoom heeft diezelfde wapenfiguren, maar met een heuveltje er onder'*. De grote gelijkenis vereist een goede afslag, zo had hij benadrukt, want *'wanneer het merk van Bergen op Zoom van anderen niet volkomen "aan" is, is het heel moeilijk verschil te zien'*.

Bij het toeschrijven van het zilver kijkt de werkgroep *Bergen op Zilver* naar de stadskeur, maar vooral ook naar twee andere relevante merken: het meesterteken en de jaarletter.

De werkgroep heeft een hele kluif aan al de zilvermerken, maar het lijkt geen twijfel dat het verhaal geschreven wordt. Mevrouw Houwing is nooit zover gekomen. Zij liep helemaal vast bij het bestuderen van de vermaarde Hohenloheschaal. De stadskeur leverde weliswaar geen problemen meer op, maar het meesterteken leek tot haar verbijstering tevens te zijn afgeslagen in Bergen op Zoom, Den Bosch en Friesland... Aan een Utrechtse merkenexpert schreef zij dat ook de bijbehorende jaarletter haar hoorndol maakte: *'Ik heb op alle manieren myne genoteerde jaarletters geprobeerd, er is niets aan vast te maken, dat is verschrikkelijk'*. Lichte wanhoop spreekt dan ook uit een verzuchting onderaan de briefkaart: *'Ik begryp er niets meer van'*.

*Een jampot en een lepelvaasje, beide van 1ste gehalte zilver (!)
Gemaakt in 1943, door W. Pelle met meesterteken van Beckers.*

- Giften:

Wij zijn u dankbaar voor uw steun en houden u graag op de hoogte van de voortgang.
Met vriendelijke groet,

Klaas Hielkema

Projectleider BoZilver Project:

“Zilver en Zilversmeden in het Markiezaat van Bergen op Zoom”

www.facebook.com/bergenopzilver

www.bergenopzilver.nl

tel: 0653164901 of 0164 685917

bank: NL83 RABO 0302 5917 10 t.n.v Stichting Bergen op Zilver